

© Мельник Ю. М.

Результати. — К.: Грамота, 2005. — 448 с.

2. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. / В. Г. Кремень. — К.: Грамота, 2010. — 576 с.

3. Крimeць Л. В., Пальчик С. І. Аксіологічні аспекти патріотизму в контексті соціального управління: монографія / Людмила Володимирівна Крimeць, Сергій Іванович Пальчик. — Київ: поліграфічний центр НУОУ, — 2013. — 250 с.

4. Крымец Л. В. Социальное взаимодействие в контексте постиндустриального общества на современном этапе развития: монографія / Людмила Владимировна Крымец. — Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing, — 2012. — 163с.

5. Мосіна А. В., Антімова Е. А. Виховний простір як об'єкт дослідження педагогічної науки та освітньої практики // Герценівські читання. — 2006. — 4.4. — С. 112-124.

6. Освіта: прихований скарб / Доповідь Міжнародної комісії з освіти для XXI століття, представлений ЮНЕСКО. — Париж: Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, 1997. — С. 62-63.

7. Основи теорії комунікації / За ред. М. А. Василика. — М. Прагматикс, 2005, — с. 601-603

8. Педагогічний словник. За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. — К.: Педагогічна думка, 2001. — 450 с.

9. Шендрік І. Г. Образовательное пространство субъекта и его проектирование. — М.: АПКиПРО, 2003. — 384 с.

Мельник Юрій Михайлович – доцент кафедри соціології, філософії та права Одеської національної академії харчових технологій

УДК: 1 + 140.8 + 316.74

САМОСВІДОМІСТЬ В ПАРАДИГМІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Традиційно самосвідомість розглядається як етап у розвитку свідомості, як результат відображення. Але роль самосвідомості проявляється і в зворотному русі – її роль у свідомості й через неї у практичній діяльності. Необхідно, поки не пізно, привернути увагу науковців, що захопилися сучасними техногенними можливостями відтворення людини, до найбагатших можливостей природного для людини усвідомленого виробництва різноманітного буття навколо себе і відтворення себе через відкриття у собі невичерпного джерела творчості – самосвідомості.

Ключові слова: самосвідомість, самореалізація, творчий потенціал людини, соціальна реальність, цілісність особистості, формування особистості.

САМОСОЗНАНИЕ В ПАРАДИГМЕ САМОРЕАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ

Традиционно самосознание рассматривается как этап в развитии сознания, как результат отображения. Но роль самосознания проявляется и в обратном движении – ее роль в сознании и через нее в практической деятельности. Необходимо, пока не поздно, привлечь внимание ученых, которые увлеклись современными техногенными возможностями воспроизведения человека, к самым богатым возможностям естественного для человека осознанного производства разнообразного бытия вокруг себя и воспроизведения себя через открытие в себе неисчерпаемого источника творчества – самосознания.

Ключевые слова: самосознание, самореализация, творческий потенциал человека, социальная реальность, целостность личности, формирования личности.

SELF-AWARENESS IN THE PARADIGM OF SELF-IDENTITY

Traditionally self consciousness is viewing as a stage in the development of consciousness as a result of reflection. But the role of self consciousness manifested in reverse movement - its role in consciousness and through it in practice. It is necessary, while not too late, to attract scientists who admired modern technological capabilities of human reproduction, the richest natural capacity for production of various human conscious being around him and playing himself through the opening in a perennial source of creativity - consciousness.

Key words: self-awareness, self-realization, human creativity, social reality, the integrity of the individual, identity formation.

Глобалізація новітніх економічних, політичних, культурних, інформаційних технологій обертається розширенням спектру невирішених глобальних, національних і особистісних проблем. Все чіткіше проявляється потреба у соціокультурних механізмах їх відстеження, прогнозування і попередження, в ціннісних підставах розгортання соціальної, політико-правової, техноекономічної практики у гармонійний стан, супідрядне людському призначенню. Техногенна цивілізація і технологічна раціональність виокремили тенденцію аксіологічної переорієнтації свідомості як суспільної, так і індивідуальної. Важка, суперечлива, але історично неминуха трансформація суспільного організму у першу чергу зачіпає стійкість буття суб'єкту, загрожує втратою його специфіки, атрофією особистої культури.

Засобом адекватного входження і самореалізації людини у настільки суперечливому соціальному просторі є активізація її самосвідомості як умови формування індивідуальної особливості і суб'єктивної цілісності особистості.

Актуальність дослідження філософських теорій самосвідомості зумовлена важливими обставинами. Сьогодні чітко позначеною є тенденція натуралізму в науковому знанні. У суспільній свідомості це відбивається в розумінні всього світу, і людини в тому числі, як результату селектогенезу, тобто спрощено, без урахування всієї складності багатофункціональної варіантності проявів людини. Наприклад, популярна нині валеологія активно пропагує натуралістичний підхід до людини, роблячи акцент на, безперечно важливих, природно-біологічних параметрах походження людини і, на жаль, усуваючи, як об'єкт своєї спеціальної уваги, її соціальну сутність, природу її продуктивних здібностей. В результаті формується образ «плотської людини», головними цінностями якої виступають потреби тіла, але не духовні потреби і не гармонійне їхнє поєднання. А активне пізнавальне проникнення у духовну самість як джерела реалізації творчої активності людини (і як засобу продовження інтелектуального, емоційного і фізичного життя людини), відходить на другий план.

Актуальність проблеми самореалізації особистості також обумовлена негативними наслідками депопуляційної кризи і, одночасно, високими досягненнями генної інженерії, психогенетики, репродуктивної технології. Ці інновації створюють реальну можливість підміни природно-народженого і взрощеного в багатющому соціокультурному середовищі людського дитя, що має реальні перспективи стати діяльнісною творчою особистістю, пробірковою дитиною – тілесним субстратом, який соціалізується в суспільно-виховних інкубаторах.

Необхідно, поки не пізно, привернути увагу науковців, що захопилися сучасними техногенними можливостями відтворення людини, до найбагатших можливостей природного для людини усвідомленого виробництва різноманітного буття навколо себе і відтворення себе через відкриття у собі невичерпного джерела творчості – самосвідомості. Підтвердженням цього положення є успішна адаптація людства протягом десятків тисяч років, втілена у багатющу культуру – форму прояву продуктивно-рефлексивного людського Духу. Тому досить

актуальним є філософсько-методологічне обґрунтування цілісності особистості, представлені через аналіз багатого змісту її самосвідомості, яка розуміється як центральна домінанта комплексно організованої багатофункціональної системності буття людини. Самосвідомість генерує розширення можливостей активної самодіяльності людини, в основі якої лежить різноманітність її власних ціннісних етичних, релігійних, пізнавальних, матеріальних орієнтацій.

Інтерес до вивчення самосвідомості особистості реалізується у різних людинознавчих дисциплінах (фізіології вищої нервової діяльності, психіатрії, психології, етиці, менеджменті та ін.), в яких проблема обмежена предметними рамками конкретної науки і виявляє відсутність цілісності в розгляді людини. Але проблема самосвідомості – це філософська проблема. Отже, існує потреба у філософській теоретико-методологічній базі і рефлексивному обґрунтуванні феномена самосвідомості. В основу образу людини як цілісної, самодостатньої, здатної до творчої самореалізації, адекватної її життєвим обставинам, слід покласти філософський аналіз самосвідомості особистості.

Сьогодні світ потребує діяльнісних творчих сил, пробудити які може освіта, орієнтована на розвиток мислення, чим традиційно займається філософія. Вона містить багату спадщину теоретичного мислення, без з'ясування якого і перетворення в особистісний потенціал неможливо сподіватися на успіх у пошуках виходу з глобальної кризи цивілізації, у рамках якої науковий раціоналізм, технологічний прогресизм, економічний лібералізм породили економічні, соціокультурні, соціально-політичні, екологічні проблеми, розгорнувши суспільний розвиток «проти» людини, порушивши іманентну стійку гармонію людини, суспільства і природи.

Засвоєння історико-філософських традицій сприяє розвитку творчого потенціалу людини, формуванню здатності багатомірно сприймати світ, бачити його переживи, суперечливі тенденції, обумовлює розгорнутість мислення на світ у його різноманітності, що дозволяє розуміти і вибудовувати закономірні історичні зв'язки. У своєму багатстві філософія є поштовхом до розгортання діяльнісних, інтелектуальних і практичних здібностей людини. Вона допомагає не відходити від гострих питань, неоднозначних ситуацій, а прагнути досягнути їх у гостроті та суперечливості, підштовхує до пошуку несподіваних шляхів вирішення актуальних проблем і не боятися своїх висновків. Філософія – це сконцентрована енергія, накопичена багатомісним розвитком людської цивілізації.

Проблема полягає у тому, щоб перетворити цю суспільну енергію в енергію інтелекту кожної окремої особистості, у незаштамповану, нестандартизовану роботу інтелекту, здатного мислити самостійно, своєрідно, творчо. Засобом входження у цю проблемну ситуацію може стати привернення уваги як мислячого інтелектуала, так і меркантильного обивателя до необхідності пробудити свою самосвідомість, що надає можливість вивести межі його пізнавального модусу за круговорот звичайних бажань, споживчих потуг, пробудити в ньому нові джерела енергії, побороти рутину власного мислення, вийти на інші рубежі осмислення світу і себе.

Тому метою статті є системний аналіз феномену самосвідомості та дослідження ролі самосвідомості в самореалізації особистості.

Проблема самосвідомості є однією з фундаментальних у філософському знанні, та хоча і в не проявленому, категоріально не оформленому вигляді у європейській культурі присутня вже в ранніх філософських роздумах, починаючи з софістів і Сократа. Історико-філософське осмислення проблеми представлено іменами Платона, Аристотеля, Августина, Фоми Аквінського, Декарта, для яких питання про ставлення «внутрішнього» світу свідомості й «зовнішнього» світу природної реальності було одним із центральних у їх філософських роздумах. Тим самим, вироблялася нова форма філософського мислення, для якої стало характерним пізнання зовнішнього об'єктивного світу через осмислення здійснюваної суб'єктом пізнавальної діяльності, пізнання світу через пізнання самого суб'єкту. Надалі цей внутрішній центр був названий самосвідомістю і переріс у «процедуру самосвідомості».

історично окреслив цілу духовну епоху аж до XIX століття.

Концептуальної та методологічної зрілості проблема самосвідомості досягла в системах класиків німецької філософії Канта, Фіхте, Шеллінга, Гегеля. Філософія потребувала вихідного принципу, який би пояснював різні грані світобудови, і одночасно знаходив пояснення в собі самому і через самого себе. Таким вихідним принципом філософських систем німецької класики стала ідея єдності суб'єктивного і об'єктивного, суб'єкта та об'єкта, що виявляється у діяльності самосвідомості, яка розуміється як сутнісна характеристика суб'єкту і що становить передумову абсолютного пізнання. Незважаючи на відмінності у змісті вихідного принципу тотожності, у розглянутих філософських концепціях у якості субстанції всього об'єктивного виступає родове людське мислення, яке досягло своєї самосвідомості. Гегель концептуалізував проблему, у його системі самосвідомість представлено як єдину і всеохоплюючу реальність, все багатство дійсності уявлено у різних співвідношеннях «свідомості» і «предмету» в межах самоусвідомлюючого себе абсолютного суб'єкту. Самосвідомість як діяльність стала формотворчим принципом, покладеним в основу розуміння суспільного розвитку в цілому, однією з рушійних сил якого є активно діючий суб'єкт.

Маркс продовжив традицію розуміння самосвідомості як продуктивної творчої діяльнісної здатності. Матеріалістична методологія його аналізу визначила контекст пошуку сутності феномену самосвідомості – об'єктивний спосіб буття суспільно розвиненої людини, в якому опредметнена її діяльнісна сутність, її продуктивний творчий потенціал.

У посткласичний період аналіз самосвідомості особистості відбувався у контексті проблемного поля філософсько-антропологічних пошуків іманентних характеристик природи людини у таких напрямках: в антропологічній соціології (М. Шелер, А. Гелен), у феноменологічних дослідженнях людини (Е. Гуссерль, Р. Інгарден, М. Мерло-Понті), у неофрейдизмі (К. Юнг, Е. Фромм), у екзистенціалізмі (М. Хайдеггер, Ж.-П. Сартр, А. Камю, М. Бубер).

Зазначені роботи зачіпають феномен самосвідомості у рамках дослідження цілісності людини і багатогранності її системних зв'язків із природою та суспільством. Але самосвідомість тут розглядається у контексті аналізу основних особливостей людини і носить підлеглий характер. У цілому ж стан вивчення самого феномена самосвідомості в рамках цілісного розуміння людини не можна вважати задовільним.

Нерідко відособлено і незалежно один від одного вивчаються форми самосвідомості: індивідуальна, національна, суспільна, теоретична. Не робиться акцент на уявленні їх у якості специфічних форм прояву цілісності особистості, що розгортає свій продуктивний потенціал у різних пластах соціального буття як форм, що залежать від соціальної ідентифікації людини (як індивіда, як представника класу, нації, суспільства), виражених через категорії одиничне, особливе, загальне.

Проблема самосвідомості розробляється, здебільшого, у зв'язку з аналізом індивідуальних характеристик особистості та представлена як суб'єктивно-психологічний феномен. Обмеження самосвідомості індивідуальним самопізнанням призводить до підміни його суб'єктивним методом рефлексивного спостереження – інтроспекцією, обмежуючись використанням якої неможливо проникнути у таємницю особистості. В рамках такого обмеження не проектується системне пізнання суб'єкту.

Не вироблена концептуальна визначеність у питанні про співвідношення свідомості та самосвідомості у психіці людини, про філогенетичну послідовність їх виникнення. Визначилися наступні позиції з даного питання:

1. самосвідомість – нижчий щабель свідомості, зрозуміла як первинні відчуття про психофізіологічний стан організму (В. М. Бехтерев);
2. предметне відчуття містить у собі самовідчуття, свідомість і самосвідомість виникають і розвиваються одночасно (Д. І. Дубровський та інші);
3. самосвідомість – найвищий ступінь розвитку свідомості – є продуктом розвиненої

свідомості та мови, пов'язана з формуванням людини як суб'єкта діяльності, включена у процес становлення особистості (І. С. Кон та інші).

Враховуючи поліваріантність вивчення самосвідомості, відсутність концептуальної завершеності моделювання цілісного саморозгортання потенціалу людини у соціальній реальності, ми розглядаємо самосвідомість як умову прояву цілісності особистості.

Ми базуємось на соціально-філософській методології, яка дозволяє розглядати соціум як загально-універсальний процес суперечливого становлення людини, оцінити суспільні структури з точки зору їх впливу на формування та здійснення творчих здібностей людини. Сучасне наукове пізнання з метою збереження цілісності предмету дослідження, утримання його від «розтягування» по різних предметних областях науки, щоб зберегти і розгорнути його системність і комплексність, настійно вимагає використання загальнонаукової методології, системи принципів і категорій.

Методологічною базою дослідження цілісної людини обрані фундаментальні принципи, що дозволяють розкрити сутність людини і досліджувати умови її багатопланового опрідметнення у соціальному просторі:

– метод конкретно-історичного підходу дозволяє розглянути людину як суспільний суб'єкт через конкретику форм її суспільного буття, реального життєвого процесу, представленого як розширене відтворення і самореалізація можливостей, що тягнуться у діяльній сутності людини, через аналіз конкретних способів життєдіяльності індивіда, в яких він виступає як суб'єкт самосвідомості та діяльності; метод дозволяє простежити філогенетичне і онтогенетичне становлення людської індивідуальності, відтворюючи, зокрема, як самосвідомість людини отримує свої визначення, наповнюється змістом у ході реального життєвого процесу і діяльності індивіда кожної окремої епохи, наповнюючись її конкретикою;

– метод сходження від абстрактного до конкретного надає можливість виявити генетичний ряд форм буття людини, отримати конкретно-загальне уявлення про сутнісний саморух людини на основі багатства особливого і одиничного в її історичному становленні;

– принцип діалектичного зв'язку індивідуального розвитку людини з її історичним відтворенням дозволяє глибше розкрити становлення особистості в історії як процес все більш повної реалізації сутнісних сил людини, її цілісності, аналізувати взаємообумовлені процеси розвитку діяльної здатності людини стверджувати свою сутність у зовнішній природі і, одночасно, розвивати свою власну природу, діяльнє ставлення до світу і до себе, як суб'єкту діяльності;

– принцип діяльності, який у якості методологічного принципу задає цілісний спосіб бачення досліджуваного предмета, розгортає все багатство визначень самосвідомості, дає можливість показати опосередкований характер процесів здійснення самосвідомості, оскільки вони виникають і реалізуються у діяльності людини і в її комунікативних зв'язках з іншими людьми;

– онтологічно-практичний принцип охоплює буттєві характеристики людини як діяльносного суб'єкту через його активність як ініціативу. Саме ініціатива людини, що виявляється у гамі її вчинків, ініційована інтимним усвідомленням своєї унікальності в світі та своїх буттєвих можливостей самореалізації.

Використання даних методів визначає можливість вивчати об'єкт, слідуючи логіці його власного розвитку, висвітлюючи його іманентні характеристики, розкриваючи багатство його сутнісного змісту.

Завдяки такому розгляду самосвідомість можна розуміти як феномен, пронизуючий системність буття людини, що забезпечує її цілісність, підпорядкованість їй різних компонент, створюючий гармонійність самореалізації у контексті поліваріантних обставин.

Крім того, плідними є ідеї феноменологічної методології, які дозволяють виявити внутрішні механізми об'єктивації духовного багатства особистості в образах зовнішнього світу. Феноменологія доповнює характеристику взаємопроникнення двох світів (природно-соціального та особистісного) у внутрішньому плані духовно-пізнавальної діяльності людини,

дозволяючи проникнути у механізм створення особливої індивідуально-особистісної картини світу у розумінні суб'єкта. Використання феноменологічної методології дозволяє зробити акцент на важливості активізації самосвідомості в універсальній продуктивній реалізації цілісності особистості.

Класична культурно-історична діяльнісна концепція особистості також повинна прийматися до уваги для виявлення характеристик свідомості та самосвідомості з індивідуально-особистісного самоздійснення людини в її життєвому просторі.

Аналіз і реконструкція історико-філософських моделей самосвідомості виявляє їхній внесок у розуміння самосвідомості як діяльнісного центру пошуково-творчої активності суб'єкту. В німецькій класичній філософії самосвідомість – продуктивна діяльнісна здатність Абсолютного Суб'єкту по створенню і перетворенню істинного буття. Діалектична логіка Гегеля як теорія розвитку самосвідомості дає методологію дослідження внутрішнього розгортання потенціалу суб'єкта.

Марксизм вводить самосвідомість як характеристику реальної людини, зумовлену багатством інваріантних буттєвих форм її суспільного розвитку. Феноменологія доповнює характеристики самосвідомості зануренням її у суб'єктивність і розкриває механізм духовно-образного сотворіння картини світу, але творіння, обмеженого рамками суб'єкту.

Традиційно самосвідомість розглядається як етап у розвитку свідомості, як результат відображення. Але роль самосвідомості проявляється і в зворотному русі – її роль у свідомості і через неї у практичній діяльності. Коли вся людська діяльність стає об'єктом для самосвідомості, тоді вона перетворюється на об'єкт упорядкування для самосвідомості. Тоді самосвідомість виступає як своєрідний духовний суб'єкт. Особистість, використовуючи самосвідомість як засіб, впорядковує, спрямовує і реалізує свою сукупну – духовну і матеріальну – діяльність. Самосвідомість – це духовна підстава діяльності людини.

Духовність стає зрілою на рівні самосвідомості, коли людина опановує власним мисленням. Це кореляційний процес: самосвідомість – атрибут духовності, як і духовність – атрибут самосвідомості. Людський дух – найважливіша форма самореалізації людини.

Самосвідомість особистості розуміється як такий рівень свідомості, де проявляється активне ставлення людини до своєї свідомості як до об'єкта. Самосвідомість виступає як спосіб інтерсуб'єктивності комунікації особистості. Механізм розгортання самореалізації особистості включає наступні компоненти: суб'єктивний аналіз майбутньої дії задає параметри – визначає місце суб'єкта у контексті обставин, визначає міру його можливої участі; потенційність людини визначає ступінь можливості здійснення задуму, з урахуванням знаково-символічних і предметно-речових параметрів простору можливостей; провокує вихід індивіда за свої звичайні параметри; інтерсуб'єктивна продуктивність особистості, яка включає в себе адресність діяльності, орієнтовану на результат, який виявляється як спосіб дії, відображений значенням у продукті цієї діяльності та сенсом у партнері по комунікації, забезпечуючи узгодженість їх дій. Самореалізація особистості передбачає активний внутрішній центр суб'єкта – самосвідоме ставлення до себе і до іншого.

Духовно-образна об'єктивація особистості – це внутрішня робота суб'єкта по ідеальному проектуванню буття у ході інтенціонального акту сотворіння. Інтенціональність означає творчо-перетворюючу спрямованість свідомості на предмет пізнання і його уявлене реконструювання. Сприйняття світу завжди визначається внутрішнім інтерсуб'єктивним станом індивіда. Результатом сприймаючої і конструюючої діяльності виступає конкретизація сприйняття, в ході якої суб'єкт активно ідеально добудовує об'єкт, створюючи індивідуально-особливий продукт, що відображає специфічні лабіринти його особистості. Інструментом образотворчості виступає самосвідомість особистості. Самосвідомість – це внутрішня суб'єктивна діяльність, яка об'єктивується у знаковому вигляді. В результаті творчої діяльності сприйняття формується образ (подумки створений предмет), який «фосфоресцює» під впливом уяви суб'єкту завдяки віддзеркаленню у образі його «самості», втіленню в образі його особистості.

Процедура теоретико-рефлексивного моделювання буття включає рефлексивну діяльність по усвідомленню наявного знання і перспектив, тенденцій його збільшення, усвідомлення суб'єктивної сутності пізнання (логіки мислення, його способів і методів) і усвідомлення конкретного предмета пізнання, що володіє параметрами об'єктивності. Процес усвідомлення суб'єктивної сутності пізнання стає способом методологічної організації пізнання в цілому. Філософська рефлексія осмислює пізнання у його завершеній формі, надає загальну методологію пізнання, виробляючи систему методологічних вимог, дотримання яких постає у якості необхідної умови для досягнення адекватного знання, співвіднесення отриманих знань з дійсністю, для правильної оцінки прийомів і засобів, які використовуються суб'єктом пізнання. Філософська рефлексія над духовною діяльністю суспільства утворює фундамент, на якому ґрунтується загальна концепція духовного освоєння світу людиною. Філософія має статус вищої форми самосвідомості – теоретичної самосвідомості, спрямованої на пізнання культури як цілісної, такої, що саморозвивається у конкретних історичних формах. Філософія – це духовна квінтесенція культури.

Когнітивні структури особистості – психічний каркас суб'єктивного світосприйняття та основа ментального досвіду. Ментальний досвід містить: когнітивні, метакогнітивні, інтенціональні ментальні структури. Ментальний досвід забезпечує базові механізми переробки інформації (коди, семантика інформації ззовні, архетипи, які дозволяють адекватно входити у соціосередовище); ступінь розвиненості інтелектуальної рефлексії (осмислення здатності мислення, інтелектуальні переваги, інтелектуальну адаптацію); ступінь розвиненості здатності до інтелектуальної саморегуляції (цілепокладання, прогнозування). Ментальні особливості структури особистості формують тип її комунікативної поведінки. Формою втілення менталітету є національна самосвідомість. Національна самосвідомість реалізується як проявлене знання головним чином у особі своїх передових представників, здатних на розуміння самосвідомості свого народу, що піднімаються до усвідомлення специфіки інтересів своєї нації, класу, соціальної групи. У свою чергу, національна самосвідомість виступає активізатором втручання передових мислячих представників нації у дію об'єктивних параметрів її буття, наповнюючи об'єктивацію сукупної національної суб'єктивності продуктивними інноваціями.

Час змін, в який об'єктивно поставлена сучасна людина, вимагає переосмислення тих вихідних понять, на основі яких моделюється цілісне розуміння людини, здатної до поліваріантності та продуктивної самореалізації.

Застосування принципу загальної детермінації формування особистості та її центральної домінанти – самосвідомості дозволяє значно розширити дослідницькі горизонти проблеми і проаналізувати продуктивну самореалізацію особистості завдяки розвитку її самосвідомості у різних соціально-значущих формах: діяльній самореалізації особистості, індивідуальне сприйняття та уяву світу, духовно-образне втілення світобачення і самоосмислення суб'єкту, теоретико-рефлексивне моделювання буття людиною, ментальне самовизначення особистості.

Розвинута самосвідомість як центральний стрижень нанизує на себе окремі пласти буття людини, забезпечуючи її багатofункціональну цілісність. Самосвідомість людини функціонує як енергетичний центр, керуючий різноманітною пошуково-творчою діяльністю людини. Роль самосвідомості у процесі взаємодетермінації діяльності та свідомості людини визначена наступними параметрами:

1. самосвідомість виявляється в різних сторонах діяльності через рефлексію над свідомістю і через це над самою діяльністю, формуючи логіку дії;
2. суб'єкт, використовуючи самосвідомість як засіб, впорядковує, спрямовує і реалізує свою сукупну – духовну і матеріальну – діяльність;
3. тільки діяльність, насичена зрілою самосвідомістю особистості, стає по-справжньому конструктивною;
4. самосвідомість – основа духовності. Через самосвідомість свідомість бере участь у

реалізації особистості як цілісності.

Самосвідомість особистості розуміється як такий рівень свідомості, де проявляється активне ставлення людини до своєї свідомості як об'єкту. Самосвідомість виступає як спосіб інтерсуб'єктивності комунікації особистості.

Підгрунтя такого розуміння самосвідомості людини полягає в її потенційності. Соціалізація людини здійснюється на двох рівнях: спочатку неусвідомлене вбирання різноманітних параметрів людської культури, потім мотивоване, з підключенням пробудженої самосвідомості, зрілої самосвідомості особистості. Розгортання потенціалу індивіду (в адекватних для цього соціокультурних умовах), тобто розвиток і втілення його здібностей, здійснюється на тлі пробудження і затвердження його самосвідомості як діяльного центру. Одночасно індивід набуває розвиненої здатності включатися у систему динамічних соціальних зв'язків, у контекст гнучких різнопланових і різноспрямованих соціальних контактів.

Відповідно, діяльнісна, духовно-образна потенційність суб'єкту визначає зміст його комунікативних зв'язків. У такому соціально-комунікативному полі від суб'єкта потрібна здатність, і головне, готовність ефективно створювати нові види діяльності та їх продукти через актуалізацію відповідних якостей, навичок, умінь, технологій особистісного самобудівництва.

Суспільна комунікація – це той єдиний плідний контекст, у якому розкривається інтерсуб'єктивна потенційність особистості. У такому контексті механізм продуктивної самореалізації особистості включає наступні компоненти: суб'єктивний аналіз майбутньої дії задає параметри – визначає місце суб'єкта у контексті обставин, визначає міру його можливої участі; потенційність людини визначає ступінь можливості здійснення задуму, з урахуванням знаково-символічних і предметно-речових параметрів простору можливостей, провокує вихід індивіда за свої звичайні параметри, дозволяє бути нерівним собі, виставляти нові параметри перетворень; інтерсуб'єктивна продуктивність особистості, що включає у себе адресність діяльності, орієнтовану на результат, який виявляється як спосіб дії, відображений значенням у продукті цієї діяльності та смислом у партнері по комунікації, забезпечуючи узгодженість їх дій. Припускаючи затребуваність своєї діяльності, один суб'єкт як би програмує розширення можливостей суб'єкта, який сприймає, розширюючи межі його самодіяльності у результативному полі вже скоєного ним самим. Аналогічні можливості особистісної продуктивності у спільній діяльності задає і другий суб'єкт по відношенню до першого. Цей механізм продуктивної самореалізації особистості передбачає активний внутрішній центр суб'єкта – самосвідоме ставлення до себе і до іншого.

Діяльність, насичена зрілою самосвідомістю особистості, стає по-справжньому конструктивною, тобто діяльністю особистісно особливою, такою, що виходить із творчого підйому почуттів, уяви, мислення, із здатності людини оригінально вирішувати нетривіальні завдання; діяльністю, яку сам суб'єкт визначає як творчість. Саме конструктивна діяльність акумулює імпульс до продуктивних перетворень соціуму і до активізації творчого потенціалу сучасного суб'єкта суспільних перетворень.

Формування особистості як суб'єкта суспільних комунікативних зв'язків передбачає її проектування, формування образу – ідеалу відповідно до індивідуально-своєрідного проекту людини, припускає втілення внутрішнього світу особистості у духовно-образній об'єктивації. Самосвідомість особистості функціонує як інструмент об'єктування у знаковому вигляді внутрішньої суб'єктивної діяльності.

Головна мета розвитку людини – якомога більш повне самовираження і саморозкриття. Але оформлення цих конкурентоспроможних якостей особистості неможливо в ізоляції, без активної узгодженої взаємодії з іншими.

Це той контекст, у якому саморефлексія особистості обумовлює перетворення її в творця свого соціального буття, дозволяє відійти від стану критичної пасивності та самосвідомо включитися у потік гуманістичних перетворень нового тисячоліття.

© Михайлик О. Г., Парвадов Л. А.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердяев М. О. Самопознания. Л., — 1991. — 397 с.
2. Бердяев М. О. Про призначення людини. М., — 1993.
3. Бердяев Н. А. Смысл творчества // Н. Бердяев. Собрание сочинений. — Т. 2: Смысл творчества (с «Фрагментами» и поздними вставками) / Н. Бердяев. — Paris : YMKA-Press, 1991. — 449 с.
4. Бехтерев В. М. Свідомість і його межі. — Санкт-Петербург, — 1888.
5. Горський В. С. Історія української філософії: Курс лекцій. — К.: Наук. думка, 1997.
6. Иваненко Е. А. Проблема целостности личности: (Социал.-филос. аспект). Киев. — 1990. — 53 с.
7. Недашковская М. А. Самореализация личности как феномен культуры. Автореф дис. канд. филос. н. Киев, — 1990. — 16 с.
8. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навч. посіб. 2-е вид., виправл. і доопр. — К.: Каравела, 2002. — 544 с.
9. Читанка з історії філософії: У 6-ти кн. / За ред. Г. І. Волинки. — Кн. 6. Зарубіжна філософія ХХ ст. — К.: Довіра, 1993. — 239 с.

Михайлик Олег Григорьевич – кандидат философских наук, доцент кафедры физического воспитания и спорта Одесского национального морского университета

Парвадов Леонид Анисимович – старший преподаватель кафедры физического воспитания и спорта Одесского национального морского университета

УДК 130.2+128

ЗДОРОВЬЕ КАК ГУМАНИТАРНАЯ ПРОБЛЕМА

Статья посвящена анализу здоровья как гуманитарной проблемы общества, новых тенденций в его формировании в качестве социального феномена современной цивилизации. В статье исследуется здоровье как важнейший фактор адаптации личности к условиям современной среды обитания.

Ключевые слова: здоровье, окружающая среда, природа, философия, адаптация, экологическая культура.

ЗДОРОВ'Я ЯК ГУМАНІТАРНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена аналізу здоров'я як гуманітарній проблемі суспільства, нових тенденцій в його формуванні в якості соціального феномену сучасної цивілізації. В статті досліджується здоров'я як один з найважливіших факторів адаптації особистості до умов сучасного середовища.

Ключові слова: здоров'я, довкілля, природа, філософія, адаптація, екологічна культура.

HEALTH AS A HUMANITARIAN PROBLEM

This article analyzes the health of both the humanitarian problems of society, new trends in its formation as a social phenomenon of modern civilization. The paper investigates the health as the most important factor of personality adaptation to the conditions of modern living environment.

Key words: nealth, nature, environment, philosophy, ecological culture, value.